
ARTYKUŁY

MIKOŁAJ LISEWSKI

ORCID: 0000-0002-3253-5814

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

mikolaj.lisewski@umk.pl

Geopolityczne znaczenie Morza Bałtyckiego przed i po rosyjskiej inwazji na Ukrainę w 2022 roku

Słowa kluczowe: geopolityka, Morze Bałtyckie, Morze NATO, inwazja Rosji na Ukrainę

Keywords: geopolitics, Baltic Sea, NATO lake, Russian invasion of Ukraine

Wprowadzenie

Przez wieki Morze Bałtyckie stanowiło istotny punkt w systemie bezpieczeństwa i handlu europejskiego, będąc zarówno obszarem realizacji działań strategicznych, jak i współpracy państw regionu¹. Jego znaczenie wynika nie tylko z położenia geograficznego, łączącego Europę Północną, Środkową i Wschodnią, ale także z roli, jaką odgrywa w kontekście szlaków handlowych, zasobów naturalnych oraz dynamiki działań militarnych. Z historycznej perspektywy panowanie nad *dominium maris Baltici* (które to sformułowanie użyte zostało po raz pierwszy w 1614 roku²) oznaczało przede wszystkim korzyści finansowe, wynikające z możliwości kontrolowania szlaków handlowych i pobierania opłat celnych³.

---

¹ Magnus Ekengren, „A return to geopolitics? The future of the security community in the Baltic Sea Region”, *Global Affairs* 4 (2018): 503–519, <https://doi.org/10.1080/23340460.2018.1535250>.

² Heinz Schilling, „Konfessionalisierung und Staatsinteressen” (Leiden-Schöningh: Brill, 2007), <https://doi.org/10.30965/9783657737222>.

³ Luciano Segreto, „The Timber Economy in the Baltic Sea (1600–1939)” (Cham: Springer, 2024), <https://doi.org/10.1007/978-3-031-69130-0>.

Jako „płytkie morze” o ograniczonym dostępie do oceanów Bałtyk przez stulecia funkcjonował jako przestrzeń rywalizacji mocarstw – od epoki Hanzy, przez dominację Szwecji i Rzeczypospolitej Obojga Narodów, po walkę o hegemonię między III Rzeszą a ZSRR.

Pomimo utrzymania swojej relewancji jako strategicznego obszaru morskiego w różnych okresach historycznych Bałtyk traktowany był nieco inaczej. Na przestrzeni wieków czasem uznawany był bardziej za *mare liberum*, otwartą przestrzeń, katalizator handlu, platformę współpracy i rozwoju dobrosąsiedzkiego, innym zaś razem – *mare clausum*, zamknięty akwen, będący projekcją sił konkretnego aktora politycznego. Te dwie koncepcje geopolityczne doskonale odzwierciedlają, w jaki sposób historycznie obserwowaliśmy Bałtyk i jego znaczenie. Co ciekawe, są to też koncepcje idealnie uzupełniające się, bo stanowią *de facto* blokowy układ dwóch antynomicznych typów idealnych⁴. W obliczu powyższych dostrzeżeń pojawiają się pytania badawcze: czy dzisiaj rola Morza Bałtyckiego mieści się w obrębie którejkolwiek z powyższych koncepcji? Jeśli tak, w jakim stopniu bliższa jest któremu z typów idealnych? Ostatecznie – jak zmieniło się geopolityczne znaczenie Morza Bałtyckiego po 2022 roku?

Motywacją do zadania wszystkich powyższych pytań badawczych jest w naturalny sposób pełnoskalowa inwazja Rosji na Ukrainę 24 lutego 2022 roku, która stanowiła wydarzenie bezprecedensowe, fundamentalnie zmieniające architekturę bezpieczeństwa w regionie. Znaczenie tej wojny niestosownie byłoby opisywać w kilku zdaniach, albowiem konsekwencje decyzji Kremla oddziałują globalnie w każdej płaszczyźnie życia społecznego, politycznego i ekonomicznego⁵. Z perspektywy państw regionu wojna w Ukrainie stała się katalizatorem zmian społeczno-politycznych, eskalacji emocji antysystemowych⁶ i antyukraińskich⁷ w przestrzeni publicznej, ale przede wszystkim przyspieszenia realizacji polityk

---

⁴ Zob. Max Weber, „Szkice z socjologii religii”, tłum. Jerzy Prokopiuk, Henryk Wandowski (Warszawa, 1984).

⁵ Skłaniam się do tezy, że w perspektywie geopolitycznej, geostrategicznej, rok 2022 jest pewnego rodzaju umowną cezurą w dziejach, otwierającą historię XXI wieku w sposób podobny, jak rok 1914 otwierał historię XX wieku.

⁶ Lyudmyla Males, Joanna Konieczna-Salamatin, „Turning Westward. The Dynamics of Ukrainians’ Self-Positioning in Europe”, *Innovation: The European Journal of Social Science Research* 38 (2025), 1: 92–111, <https://doi.org/10.1080/13511610.2025.2467218>.

⁷ Anna Geis, Ursula Schröder, „Global consequences of the war in Ukraine: the last straw for (liberal) interventionism?”, *Zeitschrift für Friedens- und Konfliktforschung* (2023) 11: 295–307, <https://doi.org/10.1007/s42597-022-00089-1>.

obronnych państw regionu⁸. Bezpośrednim rezultatem agresji rosyjskiej stało się także przyłączenie Finlandii do struktur Sojuszu Północnoatlantyckiego (NATO) w trybie przyspieszonym⁹. Wojna w Ukrainie również istotnie wpłynęła na znaczenie Morza Bałtyckiego w regionie, strategię i zdolności projekcji sił w jego obrębie przez państwa Sojuszu Północnoatlantyckiego i Rosję, fundamentalnie wpływając na percepcję geostrategiczną regionu.

Od strony metodologicznej artykuł składa się z pracy przeglądowej i komparatystyki badawczej. Wykorzystywane metody badawcze obejmują analizę treści i analizę porównawczą. Porównania historyczne oparto na analizie treści oraz typologii z zastosowaniem kategorii *mare clausum* i *mare liberum*, uprzednio odpowiednio zoperacjonalizowanych. Głównym problemem badawczym jest zmiana znaczenia Morza Bałtyckiego z perspektywy geopolitycznej. Przy jednoczesnej próbie odpowiedzi na postawione wyżej pytania badawcze celem analizy jest sprawdzenie, w jaki sposób zmieniło się geopolityczne znaczenie akwenu Morza Bałtyckiego po 2022 roku. W celu uporządkowania narracji zastosowano periodyzację, dzielącą analizę na dwa główne okresy: przed 2022 rokiem (epoka transformacji i liberalizacji) oraz po 2022 roku (epoka reorientacji geopolitycznej i militaryzacji regionu). Dobór daty granicznej podyktowany jest faktem, że jednym z kluczowych momentów z historii najnowszej, jeśli chodzi o Bałtyk, było zawieszenie Federacji Rosyjskiej w Radzie Państw Morza Bałtyckiego (CBSS) w marcu 2022 roku, co symbolicznie zamknęło epokę współpracy transnarodowej, zapoczątkowanej deklaracją kopenhaską trzy dekady temu – w 1992 roku.

Zastosowanie tradycyjnych dla historycznych badań jakościowych metod komparatystycznych nie dostarcza policzalnych wniosków liczbowych, ale umożliwia za to dostrzeżenie zmieniających się niuansów i trendów. Ostatecznie bowiem istotne zmiany polityczne – zwłaszcza w obrębie stosunków międzynarodowych, a do tej dyscypliny badawczej, choć nie konsensualnie, przynależy subdyscyplina, jaką jest geopolityka – często wynikają ze zmian trudno mierzalnych za pomocą metod ilościowych¹⁰. Porównanie sytuacji geopolitycznej w regionie

---

⁸ Lorenzo Scarazzato, Liang Xiao, Tian Nan i in., „Developments in Arms Production and the Effects of the War in Ukraine”, *Defence and Peace Economics* 35 (2024), 6: 673–693, DOI: 10.1080/10242694.2024.2381784.

⁹ *Finland joins NATO as 31st Ally*, NATO, dostęp 21.05.2025, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_213448.htm.

¹⁰ Leigh Spanner, „Critical Approaches”, w: *Handbook of Research Methods in International Relations*, red. Joseph R. Huddleston, Thomas Jamieson, Patrick James (Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2022), 41–62.

przed i po 2022 roku pozwala na uchwycenie skali i kierunku zmian postrzegania Morza Bałtyckiego. Pod pojęciem „zmiana znaczenia” rozumie się zarówno zmianę percepcji strategicznej (w narracjach państw i aktorów), jak i realne zmiany w strukturze układu sił oraz działaniach polityczno-wojskowych podejmowanych przez państwa regionu. Jak trafnie zauważa Krzysztof Żęgota, „obserwowana od niespełna 20 lat tranzycja polityki bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej współwystępuje z analogicznymi przemianami charakteru i struktury międzynarodowego ładu politycznego”, a inwazja na Ukrainę, jak przypuszczam, mogła stać się także brutalnym katalizatorem tych procesów w regionie bałtyckim¹¹.

W celu ustalenia, w jaki sposób rosyjska agresja na Ukrainę w 2022 roku wpłynęła na strategiczne postrzeganie Bałtyku, układ sił w regionie, konieczne jest uwzględnienie wcześniejszych form praktykowania polityki morskiej wobec Bałtyku, które wskazują na powtarzalność logik dominacji i wyłączności przestrzennej. W odróżnieniu od dotychczasowych prac koncentrujących się na aspektach historycznych¹² czy bezpieczeństwa w kontekście relacji UE – Rosja¹³, niniejszy artykuł wykorzystuje klasyczne kategorie prawa morza jako ramy analityczne do interpretacji aktualnych zmian geopolitycznych po 2022 roku, co stanowi jego wartość dodaną. Choć problematyka Morza Bałtyckiego była przedmiotem wcześniejszych analiz, oryginalność niniejszej pracy nie polega na identyfikacji nowego obszaru badawczego, lecz na reinterpretacji znanego zjawiska z użyciem archetypicznych kategorii *mare clausum / mare liberum* w perspektywie porównawczej, co pozwala dostrzec przemiany o charakterze strukturalnym i procesualnym.

W tym celu przeprowadza się selektywną analizę przeglądową historycznych koncepcji dotyczących roli Morza Bałtyckiego od czasów nowożytnych do początku XXI wieku. W związku z tym niniejsza analiza z jednej strony ma charakter przeglądowy, unaoczniający się w analizie historii znaczenia Morza Bałtyckiego, z drugiej zaś – badawczy, uwypuklający się w obrębie analizy współczesnych wydarzeń politycznych i ostatecznej komparatystyki. Świadomie zrezygnowano z klasycznych teorii geopolitycznych (Ratzel, Mackinder, Spykman), uznając je za niedostatecznie adekwatne do analizy ewolucji współczesnej morskiej przestrzeni

---

¹¹ Krzysztof Żęgota, „Miejsce Obwodu Kaliningradzkiego i Morza Bałtyckiego w wybranych rosyjskich dokumentach strategicznych”, *Przegląd Geopolityczny* 31 (2020): 23–34.

¹² Gunnar Åselius, „Continuity and Change – Lessons from 1,000 Years of Geopolitics in the Baltic Sea Area”, *Global Affairs* 4 (2018), 4–5: 467–473, <https://doi.org/10.1080/23340460.2018.1528516>.

¹³ Anke Schmidt-Felzmann, Kjell Engelbrekt, „Challenges in the Baltic Sea Region: Geopolitics, Insecurity and Identity”, *Global Affairs* 4 (2018), 4–5: 445–466.

międzynarodowej. W zamian zastosowano opozycję *mare clausum / mare liberum* jako ramę typologiczną, która w sposób oryginalny wobec aktualnego stanu badań pozwala uchwycić wielowymiarowe zmiany w długim okresie historycznym.

Struktura kolejnych podrozdziałów została dostosowana tak, aby umożliwić sprawną eksplorację pola badawczego w celu uzyskania odpowiedzi na wcześniej wyrażone pytania badawcze. W rozdziale drugim przedstawiono analizę dwóch głównych koncepcji prawno-politycznych, *mare ipsum* i *mare liberum*, określających charakter strategiczny terytoriów morskich i przybrzeżnych. Pokazano, w jaki sposób te dwie osobne koncepcje, jako teoretyczne, antynomiczne typy idealne, mogą stanowić główne ramy teoretyczne dla dalszych analiz. W kolejnym rozdziale przybliżone zostało historyczne znaczenie Morza Bałtyckiego z perspektywy geopolitycznej. Dobór prezentowanych wydarzeń historycznych zawężony został do tych, które subiektywnie uznaje się za kluczowe z perspektywy geopolitycznej. Zoperacjonalizowane kategorie *mare ipsum* i *mare liberum* są wykorzystane do próby określenia zmian znaczenia akwenu w danych momentach historycznych. Rozdział czwarty, „Bałtyk jako *NATO-lake*”, obejmuje analizę znaczenia Morza Bałtyckiego po 2022 roku. W tym miejscu występuje także komparatystyka, ukazująca – w sposób bardziej jednolity niż dotychczas w literaturze badawczej – złożoność występowania poszczególnych optyk w różnych okresach i główne punkty zwrotne. Rezultaty zaprezentowano w formie tabeli. Wnioski końcowe prezentują odpowiedzi na pytania badawcze, wskazując kierunki dalszych badań.

Pomiędzy *mare clausum* a *mare liberum*

Przez wieki znaczenie Morza Bałtyckiego zmieniało się wraz z dziejami okalających go państw. Każdy z tych okresów był na swój sposób wyjątkowy. Analizy kazuistyczne mogą dotyczyć różnych obszarów, takich jak np. częstotliwość i geneza konfliktów prowadzonych na Morzu Bałtyckim¹⁴, intensywność relacji handlowych z wykorzystaniem drogi morskiej i zmiany stopnia swobody żeglugi w regionie¹⁵. Wszystkie powyższe aspekty łączy nadrzędna perspektywa prawno-polityczna, którą *de facto* łatwo także zasymilować na gruncie geopolityki, czyli tzw. prawo do morza – różne sposoby ujęcia przynależności obszarów

¹⁴ Schmidt-Felzmann, Engelbrekt, „Challenges in the Baltic Sea Region”, 445–466.

¹⁵ Arnaud Serry, „Containerisation in the Baltic Sea Region: Development, Characteristics and Contemporary Organisation”, *European Spatial Research and Policy* 26, (2019), 1: 9–25.

morskich, warunkujące ewentualne roszczenia poszczególnych państw. Współczesne badania nad prawem morza¹⁶ wyróżniają dwa historyczne, fundamentalne nurty myślowe, które wywarły decydujący wpływ na kształtowanie się norm regulujących korzystanie z wód morskich.

Pierwszy z nich – utożsamiany z doktryną *mare liberum* – postulował powszechną wolność żeglugi i zakazywał państwowym przybrzeżnym wyłącznej eksploatacji morza. W dużej mierze czerpiąc z dorobku hiszpańskich prawników, Hugo Grotius w traktacie *Mare Liberum* (1609) argumentował, że morze, podobnie jak powietrze, nie może podlegać wyłącznej własności żadnego narodu, gdyż powszechna żegluga sprzyja ogólnemu dobru i międzynarodowej współpracy¹⁷. Koncepcja Grocjusza była jednak innowacyjna i wyprzedzała swoje czasy. Autor bazował na fundamentach prawa rzymskiego, takich jak *occupatio* i *res omnium communes*, uzasadniając koncepcję wolności mórz z perspektywy prawa naturalnego i prawa narodów. Tak stworzona koncepcja wolności mórz na gruncie teoretycznym wyrastała przede wszystkim z dwóch pryncypialnych reguł: 1) imperatywnego traktowania przyległych wód terytorialnych jako obszarów podległych takiej samej kontroli, jaka jest na lądzie¹⁸, oraz 2) przeformułowania instytucji prywatnoprawnych w narzędzia publicznoprawne¹⁹. W rezultacie zasady pierwotnie regulujące stosunki między jednostkami, dotyczące np. nabycia własności rzeczy niczyjej (*res nullius*), zostały przez niego zastosowane do uzasadnienia prawa wszystkich narodów do swobodnego korzystania z mórz.

Po dziś dzień koncepcja *mare liberum* jest fundamentem myśli liberalnej w zakresie dostępności mórz, manifestując się najbardziej w traktatach międzynarodowych, lecz stanowi także podstawę teoriiwórczą wszelkich koncepcji prawno-politycznych związanych z delimitacją dostępu do akwenów morskich. Nie oznacza to jednak, że odpowiada na współczesne problemy, związane m.in. z ochroną

---

¹⁶ Edwin Egede, „Law of the Sea”, w: *Oxford Research Encyclopedia of International Studies*, red. Renée Marlin-Bennett (Oxford: Oxford University Press, 2019), <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190846626.013.254>.

¹⁷ Patrycja Jakóbczyk-Adamczyk, „Mare liberum w myśli polityczno-prawnej Fernando Vázquez de Menchaca (1512–1569). Uwarunkowania, korzenie, istota”, *Studia Maritima* 30 (2017): 5–20.

¹⁸ Louis Sicking, „Beyond the Free Sea: The Law of the Sea in Renaissance Europe”, w: *The Cambridge History of International Law*, red. Randall Lesaffer, t. 6 (Cambridge: Cambridge University Press, 2025), 107–134.

¹⁹ Bartosz Zalewski, „From Private Ownership to Public Jurisdiction: Creative Use of Roman Law in Chapter V of *Mare liberum* by Hugo Grotius”, *Forum Prawnicze* 6, (2023), 80: 28–43, <https://doi.org/10.32082/fp>.

środowiska czy kontrolą przepływów ludzi. W tym obszarze proponuje się m.in. rozwiązania zrównoważonego zarządzania zasobami genetycznymi mórz w obszarach poza jurysdykcją państwową (koncepcja *mare geneticum*)²⁰ czy koncepcję „legalnego morza” (*mare legitimum*), podkreślając potrzebę zapewnienia bezpieczeństwa i ochrony praw człowieka na morzach w obliczu współczesnych wyzwań, takich jak nowoczesne piractwo i niekontrolowane migracje²¹.

Niedługo później John Selden publikuje *Mare Clausum* (1635), które wyznacza drugi, konkurencyjny nurt myślowy, zgodnie z którym zasadne jest kontrolowanie i zamykanie przez państwo dostępu do morza innym państwom, o ile umożliwiają to jego warunki (terytorialne, militarne itd.). Innymi słowy, obszary morskie mogą być takimi samymi przedmiotami suwerennego panowania, zwłaszcza strefy przybrzeżne, co obszary terytorialne²². Nie nietrafione są wszelkie skojarzenia tej koncepcji z *Lewiatanem* Thomasa Hobbesa, albowiem autorzy nie tylko się znali, ile uchodzili za przyjaciół. Podobnie jak myśl Hobbesa *mare clausum* było krytykowane jako środek sekularyzacji prawa międzynarodowego i legitymizacji ekspansji imperialnej²³. Przede wszystkim jednak koncepcję tę utożsamiać należy z filarem teoriopoznawczym, zapoczątkowującym w dziedzinie prawa nowożytnego formułowanie roszczeń do wyłącznej jurysdykcji nad danymi akwenami morskimi.

Obydwie powyższe tradycje znajdują przełożenie we współczesnych regulacjach prawnych. Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawie morza (UNCLOS, 1982) ustanawia hierarchię stref morskich: od morza terytorialnego, przez strefę przyległą i wyłączną strefę ekonomiczną (EEZ), aż do wód międzynarodowych. Uznaje jednocześnie prawo państw przybrzeżnych do regulacji zasobów naturalnych²⁴. Konwencja charakteryzuje się elastyczną strukturą i mechanizmami

---

²⁰ Arianna Broggiato, Thomas Vanagt, Laura E. Lallier, Marcel Jaspars, Geoff Burton, Dominic Muyldermans, „Mare Geneticum: Balancing Governance of Marine Genetic Resources in International Waters”, *The International Journal of Marine and Coastal Law* 33, (2018), 1: 3–33, <https://doi.org/10.1163/15718085-13310030>.

²¹ Steven Haines, *From mare liberum to mare legitimum*, Maritime Foundation, dostęp 3.05.2025, <https://www.maritimefoundation.uk/publications/maritime-2021/from-mare-liberum-to-mare-legitimum/>.

²² Efthymios Papastavridis, „The Right of Visit on the High Seas in a Theoretical Perspective: Mare Liberum versus Mare Clausum Revisited”, *Leiden Journal of International Law* 24 (2011), 1: 45–69, <https://doi.org/10.1017/S0922156510000580>.

²³ Mark Somos, „Selden’s Mare Clausum. The Secularisation of International Law and the Rise of Soft Imperialism”, *Journal of the History of International Law* 14 (2012), 2: 287–330, <https://doi.org/10.1163/138819912X13333544461551>.

²⁴ Egede, „Law of the Sea”.

umożliwiający delegowanie niektórych kompetencji prawodawczych do wyspecjalizowanej jednostki Organizacji Narodów Zjednoczonych – Międzynarodowej Organizacji Morskiej. Jeśli zaś chodzi o przynależność do głównych nadrzędnych koncepcji, UNCLOS jest ich *de facto* aglomeratem, łącząc elementy *mare clausum* (kontrola i ochrona zasobów) z zasadą *mare liberum* (wolność żeglugi)²⁵.

W praktyce zatem, podczas gdy obydwie koncepcje dziś się zacierają, pozostając jedynie fragmentarycznie reprezentowane przez traktaty międzynarodowe, ich ściślejszej reprezentacji można upatrywać właśnie na poziomie geopolityki i strategii. W poszczególnych momentach historycznych raz dominowały koncepcje morza zamkniętego, innym razem otwartego. Historyczne egzemplifikacje implementacji koncepcji *mare clausum* w przypadku Morza Bałtyckiego dostrzec można już w dziejach XV wieku, np. w postaci wprowadzenia przez Duńczyków opłat sundzkich, które stanowiły instrument przynajmniej pośredniej kontroli handlu i żeglugi. Te i inne wyselekcjonowane przykłady zaprezentowano w kolejnym rozdziale.

Geopolityczne znaczenie Morza Bałtyckiego z perspektywy historycznej

Morze Bałtyckie, pomimo relatywnie niewielkiej powierzchni i odizolowania od głównych arterii handlowych, od wieków odgrywało rolę kluczowego pomostu między geograficzną Północną a Europą Środkową²⁶. Z perspektywy geopolitycznej unikalne parametry akwenu obejmują przede wszystkim specyficzne warunki hydrograficzne, ograniczoną liczbę wejść morskich oraz koncentrację głównych hubów w relatywnie bliskich odległościach, co na przestrzeni lat stworzyło unikalne pole działań polityczno-strategicznych²⁷. W niniejszym rozdziale następuje próba rekonstrukcji historycznych etapów przeobrażeń geostrategicznego znaczenia Bałtyku. Zaprezentowano chronologiczny przegląd kluczowych etapów ewolucji znaczenia geopolitycznego akwenu z uwzględnieniem tego, jak przemiany społeczne, polityczne i gospodarcze wpływały także na relacje w regionie.

---

²⁵ Richard A. Barnes, „The Continuing Vitality of UNCLOS”, w: *Law of the Sea: UNCLOS as a Living Treaty*, red. Jill Barrett, Richard A. Barnes (Londyn: British Institute of International and Comparative Law, 2016), 459–489.

²⁶ Piotr Mickiewicz, *Strategiczne znaczenie Morza Bałtyckiego po 1990 roku* (Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2001), 21–45.

²⁷ Åselius, „Continuity and Change”, 467–473.

Podstawowe, historyczne znaczenie Morza Bałtyckiego związane jest oczywiście z handlem. W epoce wczesnonowożytnej Morze Bałtyckie zapewniało hanzeatycki szlak handlowy konfederacji miejskich, łącząc porty morskie z europejskimi miastami Hanzy. Handel zbożem, drewnem i solą przyczyniał się do wzrostu relewancji takich ośrodków jak Szczecin czy Gdańsk. Pod koniec XV wieku dominacja Hanzy zaczęła jednak stopniowo upadać, będąc wypierana m.in. przez ambicje Szwecji, Danii oraz Królestwa Polskiego, a także późniejszej Rzeczypospolitej Obojga Narodów (RON)²⁸. Zdaniem niektórych badaczy to właśnie od tego momentu o regionie Morza Bałtyckiego można mówić jako o „geopolitycznym polu bitwy” (oryg. ang. *geopolitical battleground*)²⁹. Szwedzki projekt imperialny XVII wieku zakładał przekształcenie Bałtyku w wewnętrzne morze kontrolowane przez jedno mocarstwo – w tym przypadku Królestwo Szwecji. Koncepcja *Dominium Maris Baltici* z perspektywy historycznej mogłaby być określona jako pierwsza nowożytna koncepcja geopolityczna, określająca strategiczne znaczenie Morza Bałtyckiego w zakresie celów mocarstwowych. Zdaniem Uffe Østergårda te konflikty o ustanowienie *Dominium Maris Baltici* i pokrewne wynikały przede wszystkim z geopolitycznych realiów sąsiadujących państw wielonarodowych, które starały się sprawować hegemonię nad regionem bałtyckim³⁰. Wtedy również unaoecznia się coraz większe znaczenie akwenu w kontekście morskich operacji wojennych, czego jednym z przykładów może być bitwa pod Oliwą (1627)³¹.

Wojny polsko-szwedzkie (1600–1629) oraz późniejsze konflikty północne ukazały, że kontrola nad wybrzeżami Bałtyku przekłada się bezpośrednio na potencjał fiskalny i militarny państw. Dla Rzeczypospolitej utrata Inflant oznaczała nie tylko strategiczne osłabienie pozycji na północy, ale też ograniczenie dostępu do handlu morskiego i podatków czerpanych z takich portów jak Ryga, Memel czy Königsberg³². Dla Szwecji z kolei sukcesy militarne w rejonie Bałtyku umożliwiły uzyskanie statusu mocarstwa regionalnego i prowadzenie aktywnej polityki wobec państw Europy Środkowej, w tym cesarstwa Habsburgów. W wyniku wojen

²⁸ Jerzy Kłoczowski, *Europa Środkowo-Wschodnia w dziejach Europy* (Lublin: Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, 2014).

²⁹ Joseph S. Roucek, „The Geopolitics of the Baltic States”, *The American Journal of Economics and Sociology* 8 (1949), 2: 171–175, <https://doi.org/10.1111/j.1536-7150.1949.tb00753.x>.

³⁰ Uffe Østergård, „Paradox and Dilemma – Danish National Identity between Multinational Heritage and Small State Nationalism”, w: *Denmark's Policy towards Europe after 1945: History, Theory and Options*, red. Hans Branner, Morten Kelstrup (Odense: Odense University Press, 2000), 139–184.

³¹ Tamże, 146–184.

³² Schmidt-Felzmann, Engelbrekt, „Challenges in the Baltic Sea Region”, 445–466.

północnych (1700–1721) i zwycięstwa Piotra I, car Rosji zdobył dostęp do Bałtyku, zakładając w 1703 roku Petersburg jako „okno na Europę”³³.

W XVIII wieku Imperium Rosyjskie oraz Królestwo Prus stopniowo marginalizowały Szwecję, konsolidując kontrolę nad wybrzeżami i modernizując infrastrukturę portową. Pod koniec XVIII wieku, w wyniku stopniowego osłabienia Polski oraz zacieśnienia współpracy rosyjsko-pruskiej, dominacja nad Bałtykiem przesunęła się na wschód. Z perspektywy geopolitycznej rozbiory Rzeczypospolitej przesunęły równowagę mocarstwową na wschód, tworząc nowy układ sił w regionie³⁴. Po rozbiorach Rzeczypospolitej to Imperium Rosyjskie oraz Prusy stały się głównymi beneficjentami kontroli nad linią brzegową akwenu. Porty, takie jak Petersburg, Gdańsk, Królewiec i Kłajpeda, zyskiwały coraz większe znaczenie w projektach modernizacji i militaryzacji wybrzeży.

Znaczenie strategiczne Morza Bałtyckiego w XIX wieku nie uległo zmniejszeniu, mimo że główne kierunki sporu politycznego koncentrowały się wokół kontynentalnych potęg. Wydaje się, że wprost przeciwnie – industrializacja i rozwój kolei zwiększyły rolę portów, takich jak Gdańsk, Królewiec, Ryga i Petersburg, jako punktów przepływu surowców do Europy Zachodniej. Fortyfikacje morskie, jak np. twierdza Kronsztad, i rozwój okrętów pancernych świadczyły o utrzymującej się potrzebie morskiej obrony przybrzeża. Dowodów na to, jak dynamicznie rozwijają się miasta portowe południowego i południowo-wschodniego Bałtyku od końca XIX wieku do pierwszej wojny światowej, dostarcza m.in. ciekawy przedruk z publikacji Instytutu Ekonomii Niemiec Wschodnich Uniwersytetu w Królewcu, który dokumentuje szybki rozwój handlu i żeglugi na Morzu Bałtyckim w tym okresie³⁵.

Pierwsza wojna światowa to okres, kiedy Bałtyk przekształca się w strategiczne przedłużenie frontów lądowych, stając się jednocześnie teatrem operacji morskich różnych flot. Okres ten ujawnia strategiczną słabość ostatnich dekad spod znaku *mare liberum*. Niemiecka dominacja na Bałtyku paraliżowała handel Szwecji i Rosji, co zresztą było jednym z wielu czynników wpływających na masowy głód w Petersburgu. Traktat wersalski i konwencja w sprawie cieśnin

³³ Tamże, 456–459.

³⁴ Robert D. Kaplan, *The Revenge of Geography: What the Map Tells Us About Coming Conflicts and the Battle Against Fate* (Nowy Jork: Random House, 2012), 133–137.

³⁵ Bruno Reinhold von Gernet, *Die Entwicklung des Rigaer Handels und Verkehrs im Laufe der letzten 50 Jahre bis zum Ausbruch des Weltkrieges*, w: *Schriften des Instituts für Ostdeutsche Wirtschaft an der Universität Königsberg*, t. 6 (Jena: Gustav Fischer, 1919), XI–168.

bałtyckich (1919, 1921) próbowały stworzyć system zbiorowego bezpieczeństwa, powierzając Lidze Narodów nadzór nad demilitaryzacją Wysp Alandzkich. Choć okres międzywojenny przyniósł próby stworzenia lokalnego reżimu bezpieczeństwa morskiego, nie zakończyły się one dominującą pozycją żadnej ze stron. Wzrost znaczenia Memel i Gdyni jako alternatywy dla Gdańska dowodził, że Bałtyk pozostawał „morzem podzielonym”, a *mare liberum* zderzyło się z podejściem *Realpolitik*.

Jeszcze istotniejszą rolę Bałtyk odegrał w drugiej wojnie światowej, kiedy *de facto* został zdefiniowany na nowo jako wewnętrzne morze imperiów³⁶. W jej trakcie niemieckie Kriegsmarine uzyskało chwilową dominację w obrębie większości akwenu, chociaż od 1943 roku sowiecka kontrofensywa morskich formacji desantowych i uderzenia lotnictwa nadmorskiego zniwelowały tę przewagę³⁷. Okupacja krajów bałtyckich, Polski, Danii i Norwegii, pozwoliła III Rzeszy na kontrolę nad kluczowymi północno-zachodnimi odcinkami wybrzeża europejskiego. W ujęciu militarnym szerokie zaminowanie akwenu, zatopienia jednostek transportowych oraz bitwy flot podwodnych przekształciły relatywnie niewielkie morze w strategiczny bufor bezpieczeństwa dla obu stron konfliktu. Sowietci traktowali dostęp do Bałtyku jako fundamentalny element bezpieczeństwa strategicznego Leningradu i całej floty bałtyckiej³⁸. To pierwszy moment, kiedy w rosyjskiej doktrynie tak wyraziście i jednoznacznie zaznaczona jest rola Morza Bałtyckiego w utrzymywaniu kluczowej architektury bezpieczeństwa całej federacji³⁹.

Po drugiej wojnie światowej Morze Bałtyckie stało się regionem intensywnego ścierania się przeciwnych sobie ideologicznie systemów politycznych i militarnych – Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej i przynależących do jej strefy wpływów państw europejskich oraz Związku Radzieckiego⁴⁰. W obliczu narastającej rywalizacji, tworzenia się na poziomie światowym dwublokowego układu sił, region Morza Bałtyckiego zyskał nowe znaczenie geostrategiczne. Jałtańsko-poczdamski porządek geopolityczny w Europie od samego początku uwzględniał

³⁶ John Dunn, Donald Stoker, „Blood on the Baltic”, *Naval History Magazine* 13 (1999), 2, dostęp 30.05.2025, <https://www.usni.org/magazines/naval-history-magazine/1999/april/blood-baltic>.

³⁷ Tamże.

³⁸ Miłosz Gac, „Flota Bałtycka w polityce bezpieczeństwa morskiego Rosji: historia i współczesność”, *Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego* 18 (2024), 2: 37–62, <https://doi.org/10.34862/rbm.2024.2.3>.

³⁹ Tamże, 40–41.

⁴⁰ Miłosz Gac, „Znaczenie militarne Morza Bałtyckiego w pierwszej dekadzie po zakończeniu II Wojny Światowej”, *Rocznik Bezpieczeństwa Morskiego* 9 (2015), 1: 35–50.

i redefiniował znaczenie regionu Morza Bałtyckiego. Już w trakcie konferencji w Teheranie w 1943 roku alianci uzgodnili m.in. podział Niemiec, powrót do linii Curzona między Polską a ZSRR oraz uznanie radzieckiego dostępu do Bałtyku przez port w Prusach Wschodnich – Królewiec (Kaliningrad)⁴¹.

Podział Europy na bloki sprawił, że Bałtyk stał się strefą konfrontacji: cieśniny duńskie oraz fragmenty wybrzeży Niemiec Zachodnich pozostawały pod kontrolą NATO, natomiast południowe wybrzeża Bałtyku – Polski, NRD i ZSRR – stanowiły realny obszar przewagi Układu Warszawskiego. Tak zarysowane granice między Układem Warszawskim a państwami skandynawskimi i RFN przełożyły się na to, że po drugiej wojnie światowej Bałtyk stał się morzem kontrolowanym przez ZSRR, z największą liczbą portów i jednostek operacyjnych. W regionie niezwykle szybko następowała intensyfikacja militaryzacji, związana z zabezpieczeniem żywotnych interesów bezpieczeństwa ZSRR od strony północnej, ale także przygotowaniem do wyprowadzania działań ofensywnych⁴². Flota bałtycka ZSRR miała kluczowe znaczenie dla zdolności operacyjnej projekcji siły w regionie. Stacjonująca w Królewc, Tallinnie i Lipawie flota była relewantnym elementem systemu odstraszania i potencjalnego ataku konwencjonalnego na Europę Zachodnią. Sam Królewiec zresztą, jako enklawa tak symboliczna, jak i militarna, umożliwiał Moskwie daleko idącą projekcję sił zarówno w kierunku Europy Środkowej, jak i Skandynawii⁴³.

W sowieckiej doktrynie Bałtyk staje się „przestrzenią buforową”, niezwykle istotnym elementem na mapie rosyjskiej „wielkiej strategii” (ros. *большой стратегии*), której celem jest z jednej strony zabezpieczenie przed ewentualnym atakiem z Zachodu, z drugiej zaś przygotowanie do możliwego wyprowadzania własnych działań ofensywnych⁴⁴. Zgodnie z tym w latach 60. i 70. XX wieku ZSRR rozbudowywał w regionie systemy raketowe oraz bazy podwodne⁴⁵. Jednocześnie Bałtyk był areną incydentów szpiegowskich i prowokacji, takich jak naruszenie granic morskich Szwecji przez radzieckie okręty podwodne, co podkreślało

---

⁴¹ Tamże, 36–37.

⁴² Beate Feldmann Eellend, „Visionära planer och vardagliga praktiker: Postmilitära landskap i Östersjöområdet”, *Stockholm Studies in Ethnology* 7 (2013).

⁴³ Tamże.

⁴⁴ Alexander Korolev, „Bringing Geopolitics Back In: Russia’s Foreign Policy and Its Relations with the Post-Soviet Space”, *International Studies Review* 17 (2015), 2: 298–312, <https://doi.org/10.1111/misr.12219>.

⁴⁵ Tamże.

jego status jako „miękkiego podbrzusza” Europy⁴⁶. Dla Układu Warszawskiego Bałtyk jest także „Morzem Pokoju”. Było to retoryczne uzasadnienie koncepcji *mare clausum* – akwen miał być postrzegany jako *stricte* strefa przewagi wojskowej ZSRR⁴⁷. W rzeczywistości jednak Bałtyk dzielił się na strefy wpływów. Na wschód od wyspy Fehmarn kontrolę sprawowały państwa Układu Warszawskiego, na zachód natomiast – państwa NATO⁴⁸.

Po 1991 roku, wraz z upadkiem ZSRR, Bałtyk zaczął się stopniowo przekształcać z morza „dzielącego”, ekskluzywnego w morze „łączące”, inkluzywne. Przystąpienie krajów bałtyckich, Polski i Finlandii, do struktur euroatlantyckich przyniosło nową architekturę bezpieczeństwa morskiego. Przystąpienie kolejnych państw do Sojuszu Północnoatlantyckiego (NATO), w tym przede wszystkim Polski w 1999 roku i państw bałtyckich w 2004 roku, *de facto* rozszerzało natowską strefę wpływów w regionie. W tym okresie Federacja Rosyjska koncentruje się na utrzymaniu wpływów przez modernizację floty bałtyckiej oraz militarne wzmocnienie obwodu królewieckiego, który stopniowo przekształcano w wysoce zmilitaryzowany bastion A2/AD⁴⁹. Oczywiście, nie brakuje też „klasycznych” dla doktryny i podejścia rosyjskiego prób „testowania” sposobów reakcji państw ościennych, do czego wykorzystywane są także granice morskie na Bałtyku.

Co istotne, mimo dostrzegalnego wówczas rozprężenia na poziomie międzynarodowym (kształtowanie się pozimnowojennego porządku liberalnego; fukuyamowski „koniec historii”⁵⁰), dokumenty strategiczne Federacji Rosyjskiej z lat 90. XX wieku wskazywały, że region pozostaje aktywną „strefą rywalizacji” z Zachodem. Zapisy proveniencji jeszcze sowieckiej, dotyczące historycznych praw Rosji do dominacji w regionie Morza Bałtyckiego, nigdy nie zostały zniesione⁵¹.

---

⁴⁶ Bengt Gustafsson, „The Swedish Submarine Issue”, *Kungl. Krigsvetenskapsakademiens Handlingar och Tidskrift* 3 (2010): 75–85, dostęp 20.05.2025, https://kkrrva.se/wp-content/uploads/Artiklar/103/kkrvaht_3_2010_6.pdf.

⁴⁷ Göran Swistek, Michael Paul, „Geopolitics in the Baltic Sea Region”, German Institute for International and Security Affairs, 2023, dostęp 15.05.2025, <https://www.swp-berlin.org/10.18449/2023C09/#:~:text=During%20the%20Cold%20War%2C%20the,secured%20the%20Baltic%20Sea%20approaches.>

⁴⁸ Tamże.

⁴⁹ Zob. Marcin Gawęda, „Rosyjskie bastiony A2/AD”, *Defence24*, 2018, dostęp 28.04.2025, <https://defence24.pl/sily-zbrojne/rosyjskie-bastiony-a2ad-analiza>.

⁵⁰ Zob. Francis Fukuyama, *Koniec historii* (Kraków: Znak, 2009).

⁵¹ Kristi Raik, „Liberalism and geopolitics in EU–Russia relations: rereading the ‘Baltic factor’”, *European Security* 25 (2016), 2: 237–255, <https://doi.org/10.1080/09662839.2016.1179628>.

Empirycznym zresztą potwierdzeniem stają się później organizowane manewry wojskowe i coraz częstsza retoryka, podkreślająca przynależność Bałtyku do Rosji⁵². Tym samym, nawet po rozpadzie ZSRR, Bałtyk zachował status kluczowego obszaru w rosyjskiej doktrynie bezpieczeństwa.

Od upadku ZSRR do 2022 roku widoczna jest stopniowa liberalizacja przestrzeni morskiej Bałtyku na skutek poszerzania międzynarodowej współpracy morskiej i akcesji kolejnych państw z dostępem do morza do zachodnich organizacji i sojuszy międzynarodowych (UE, NATO). Sprzyja to utrzymywaniu wolnych szlaków handlowych, wolnej żegludze morskiej, pracom badawczym i innym wymiarom współpracy regionalnej. Jednocześnie rosyjska flota bałtycka, z siedzibą w Bałtyjsku (obwód królewiecki), przygotowana jest do prowadzenia operacji ofensywnych na morzu oraz desantowych w regionie. Od co najmniej 2018 roku zauważalnie postępuje także militaryzacja obwodu królewieckiego. Na stałe stacjonują tam rosyjskie wojska obrony wybrzeża, mobilne systemy raketowe (w tym te zdolne do wystrzeliwania głowic Iskander) i dywizje desantowe⁵³. Pokazuje to pewnego rodzaju dysproporcję, jeśli chodzi o balans sił, albowiem o ile państwa zachodnie raczej dążą w tym okresie do zachowania *status quo*, o tyle Federacja Rosyjska „po cichu” modernizuje swój potencjał oddziaływania w regionie.

Pomimo tego z perspektywy geopolitycznej okres 1991–2022 wydaje się czasem neutralizacji i stabilizacji znaczenia Morza Bałtyckiego. Największe zmiany wynikają chyba najbardziej z kolejnych akcesji do NATO państw z dostępem do Morza. Trzeba też zwrócić uwagę na to, że zwłaszcza do 2014 roku jest to okres ogólnej fali liberalnego optymizmu w stosunkach międzynarodowych, nadziei pokładanych w globalne rozbrojenie, a także w powolny proces demokratyzacji wschodniego sąsiada Europy. Morze Bałtyckie nie stało się też nawet w nikłym stopniu papierkiem lakmusowym, jeśli chodzi o przewidywanie zagrożenia wojną, bo nawet zarysowana ogólnie militaryzacja obwodu królewieckiego w swej skali była zdecydowanie zbyt ograniczona, aby przesądzać o układzie sił na Bałtyku.

---

⁵² Tamże, 246–252.

⁵³ Jeff Gilmour, „Kaliningrad and the Baltic Countries – A Russian Threat to NATO?”, *Journal of Military and Strategic Studies* 19 (2018), 1: 1–9.

Bałtyk jako NATO-lake – rosyjska inwazja na Ukrainę jako punkt zwrotny

Bodajże najwyraźniejszą reakcją państw europejskich na inwazję rosyjską na Ukrainę, zapoczątkowaną 16 lutego 2022 roku, jest konsolidacja partycypacji w sojuszach międzynarodowych oraz postępująca militaryzacja. Państwa europejskie natychmiast i solidarnie wyraziły sprzeciw wobec rosyjskiej agresji. Pomimo różnic i niezgodności na innych polach, do historii przejdzie wspólny przekaz Europy, sprzeciwiający się rosyjskiemu neoimperializmowi⁵⁴.

Chociaż Morze Bałtyckie nie jest obszarem konfliktu zbrojnego, to jednak pozostaje obszarem wrogich działań dywersyjnych i sabotażowych, za które najprawdopodobniej odpowiada rosyjska flota cieni. Dotyczą one przede wszystkim przerywania kabli komunikacyjnych spoczywających na dnie, co skutkowałoby utrudnionym przesyłem danych i komunikacją między państwami regionu, np. Szwecją a Polską. Szacuje się, że ryzyko dalszych działań sabotażowych na infrastrukturę krytyczną w regionie jest coraz większe⁵⁵. Jednak najgłośniejsze z takich działań to doprowadzenie do pasm eksplozji na dnie morza, które uszkodziły dwie linie rurociągu Nord Stream i jedną linię rurociągu Nord Stream 2. Wciąż nie jest jasne, kto za to działanie odpowiada. Wydarzenia te sprawiły, że gazociąg Nord Stream 2, ukończony w 2021 roku, finalnie nigdy nie był eksploatowany – spoczywa na dnie Bałtyku uszkodzony i nieużywany⁵⁶.

Z szerszej perspektywy wybuch wojny w Ukrainie oznacza powrót do klasycznej geopolityki. W odpowiedzi na rosyjską agresję Finlandia (2023) i Szwecja (2024) przystąpiły do NATO, co spowodowało, że osiem z dziewięciu państw graniczących z Morzem Bałtyckim jest obecnie członkami sojuszu. Jedynym państwem z dostępem do Bałtyku i spoza sojuszu jest Federacja Rosyjska. Akcesje te wywołują wiele implikacji dla strategicznego znaczenia regionu Morza Bałtyckiego. Po pierwsze, przystąpienie Szwecji i Finlandii do NATO istotnie zmienia balans sił morskich.

---

⁵⁴ Veronica Anghel, Erik Jones, „Is Europe really forged through crisis? Pandemic EU and the Russia–Ukraine war”, *Journal of European Public Policy* 30 (2022), 4: 766–786, <https://doi.org/10.1080/13501763.2022.2140820>.

⁵⁵ Kinga Dudzińska, *Acute Need for Security of Critical Infrastructure in the Baltic Sea Region*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 16 stycznia 2025, dostęp 21.05.2025, <https://www.pism.pl/publications/acute-need-for-security-of-critical-infrastructure-in-the-baltic-sea-region>.

⁵⁶ Moniek de Jong, „Tracing the Downfall of the Nord Stream 2 Gas Pipeline”, *Wiley Interdisciplinary Reviews: Energy and Environment* 13 (2024), e502: 1–12, <https://doi.org/10.1002/wene.502>.

Szwecja ma potencjał w zakresie zdolności zwalczania okrętów podwodnych i dysponuje jedną flotą takich okrętów, co doskonale uzupełnia w tym zakresie zasoby „starszego” członka NATO, Norwegii. Finlandia dysponuje stosunkowo rozbudowaną flotą, z okrętami rakietowymi, stawiaczami min i trałowcami. Zarówno Finlandia, jak i Szwecja mają również dużą liczbę okrętów patrolowych i większych przybrzeżnych jednostek bojowych, które produkują krajowo. Wzrost potencjału odnotowywany jest także w zakresie wojsk desantowych oraz obrony przeciwdesantowej⁵⁷.

Tego rodzaju wyliczenia mogą być jednak słusznie narażone na krytykę. Z jednej strony wciąż panuje przekonanie (wydaje się, że zarówno w literaturze przedmiotu, jak i na płaszczyźnie opinii decydentów), że trudno osiągnąć pożądaną koordynację ewentualnych działań wojennych w przypadku, gdy uczestniczy w nich tak wiele państw i jednostek, które regularnie ze sobą nie ćwiczą⁵⁸. Z drugiej zaś strony takim podejściu można postawić zarzut nieadekwatności. Potencjał przemysłowy Rosji w zakresie wprowadzania nowych jednostek na Morze Bałtyckie wciąż jest większy od analogicznego potencjału wszystkich państw regionu. Jest wątpliwe, czy aplikacja takiego podejścia typu potęgometrycznego jest w tym wypadku zasadna, zwłaszcza że w przypadku potęgi militarnej jest obwarowana szeregami ryzyk metodologicznych⁵⁹.

Nie rozwiązując powyższych wątpliwości, warto jednak zwrócić uwagę na te aspekty korzyści wynikających z ostatnich akcesji do NATO, o których często się zapomina. Wraz z rozszerzeniem liczby członków NATO zmienia się nie tylko potencjał militarny, rozumiany w ujęciu zasobowym jako arytmetyczna wielkość danych jednostek, ale także potencjał zdolności operacyjnych. Do nich zaś zaliczymy również zdolności w zakresie budowy i naprawy uszkodzonych statków NATO, możliwości dokowania, modyfikacji, wymiany sprzętu itd. Dostęp przez porty w Szwecji i Finlandii skraca łańcuchy dostaw, zwiększa zasobność

---

⁵⁷ Scott Savitz, Isabelle Winston, *A Brief Naval Overview of the Baltic Sea Region*, RAND Corporation, 2024, dostęp 25.05.2025, <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PEA2111-1.html>.

⁵⁸ Sorin Gheorghe Pinzariu, Mihai M. Neag, Andra Ioana Pinzariu, „Enhancing Joint Training and Education in NATO: A Comprehensive Framework for Interoperability and Operational Effectiveness”, *Scientific Bulletin* 29 (2024), 1: 111–130.

⁵⁹ Mikołaj Lisewski, „Jak analizować potęgę mocarstw? Opracowanie i aplikacja nowego narzędzia pomiarowego na przykładzie analizy potęgometrycznej Stanów Zjednoczonych Ameryki i Chińskiej Republiki Ludowej w latach 2001–2019”, niepublikowana praca doktorska (Toruń: Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, 2025), 47–63.

i utrudnia Rosji przerwanie zaopatrzenia państw bałtyckich. Oprócz tego rozszerzenie NATO przyniosło także inne, mniej widoczne korzyści, takie jak zwiększona wymiana informacji wywiadowczych, bardziej skoordynowane wsparcie logistyczne i konserwacyjne oraz dodatkowe zaplecze medyczne dla personelu NATO. Wszystko powyższe to rodzaj korzyści biernych, które – mówiąc obrazowo – zwiększają nie tyle „siłę”, ile bardziej „wytrzymałość” sojuszu w tym regionie geograficznym.

Główne przyczyny zmiany postrzegania Bałtyku po 2022 roku to redefinicja zagrożeń NATO, upadek narracji o neutralności Szwecji i Finlandii oraz eskalacja działań dywersyjnych Rosji. Przystąpienie Finlandii i Szwecji do NATO zmieniło także architekturę geopolityczną, przekształcając Morze Bałtyckie w niemal zamkniętą strefę morską sojuszu. To, wraz z faktem, że po 2022 roku NATO formalnie uznało Rosję za główne zagrożenie bezpieczeństwa⁶⁰, fundamentalnie zmieniło pozycję defensywną sojuszu, zwiększyło głębokość operacyjną i elastyczność strategiczną⁶¹. Skutki zmian obejmują m.in. strategiczne ograniczenie swobody manewru Rosji w regionie, a także zwiększenie interoperacyjności sił NATO.

Członkostwo Finlandii i Szwecji w NATO poprawia też strategiczną pozycję sojuszu w basenie Morza Bałtyckiego w taki sposób, że umożliwia obejście królewieckiej strefy A2/AD. To niezwykle istotne w tym kontekście, że doświadczenia z Morza Czarnego i Czerwonego pokazały, że rosyjskie systemy A2/AD i cyberataki nie zablokowały dostaw ani operacji NATO, a rosyjskie drony i minowanie mają ograniczoną skuteczność w silnie monitorowanym i zatłoczonym Bałtyku⁶². Wartym odnotowania przykładem, mogącym uchodzić za pośredni efekt ataku Rosji na Ukrainę, są także natowskie manewry wojskowe BALTOPS 2023 (jak dotąd największe międzynarodowe ćwiczenie morskie na Morzu Bałtyckim) oraz wspólne ćwiczenia minowe i desantowe z udziałem nowych członków sojuszu.

---

⁶⁰ Klaudia Maciata, „Fortifying the Baltic Sea – NATO’s Defence and Deterrence Strategy for Hybrid Threats”, *NATO Review*, 5 maja 2025, dostęp 25.05.2025, <https://www.nato.int/docu/review/articles/2025/05/05/fortifying-the-baltic-sea-natos-defence-and-deterrence-strategy-for-hybrid-threats/index.html>.

⁶¹ Doug Livermore, *NATO’s Baltic Build-Up*, Center for European Policy Analysis, 2024, dostęp 25.05.2025, <https://cepa.org/article/natos-baltic-build-up/>.

⁶² Victor Duenow, „NATO’s New Members and the Baltic Strategic Balance”, *Survival* 67 (2025), 1: 89–98, <https://doi.org/10.1080/00396338.2025.2459021>.

Do pozostałych lewarów, które potencjalnie NATO może wykorzystać, zalicza się także strategiczną militaryzację Gotlandii i szwedzkiej przestrzeni powietrznej wokół, która mogłaby skuteczniej ograniczać zdolności rosyjskiego rozpoznania powietrznego, rozwój misji odpowiedzialnych za rozbrajanie i stawianie min morskich, potencjalnie w kontekście blokady rosyjskich baz w obwodzie królewieckim i Petersburgu⁶³. Warto też odnotować, że Rosja nie pozostaje bierna, aktywnie zwiększając możliwości operacyjne i prowadząc znaną politykę „testowania” reakcji państw sojuszu. Rosja zintensyfikowała działania rozpoznawcze, m.in. cyberataki na infrastrukturę Estonii (marzec 2023) oraz zakłócenia GPS w rejonie Zatoki Fińskiej.

Nanosząc powyższe spostrzeżenia na dwie kategorie teoretyczne sformułowane we wstępie, *mare clausum* i *mare liberum*, dostrzegalny jest nagły zwrot w znaczeniu i sposobie myślenia o Morzu Bałtyckim. Panujący od upadku ZSRR *status quo*, w praktyce jednak „podminowywany” rosyjskimi działaniami dywersyjnymi, rozwojem floty bałtyckiej i doktryną ofensywną, uległ całkowitej reorientacji. W tym sensie wybuch wojny w Ukrainie stał się momentem bifurkacji. Pomimo braku jakichkolwiek działań NATO przeciwko Rosji na Morzu Bałtyckim, w przeciągu dwóch lat od jej inwazji na Ukrainę architektura bezpieczeństwa regionu radykalnie się zmieniła. Dotychczasowe, jeszcze postsowieckie, myślenie polityczne Rosji o Morzu Bałtyckim jako własnej strefie wpływów nagle przestało mieć większe znaczenie. Na skutek akcesji Szwecji i Finlandii do NATO Bałtyk stał się bowiem swoistym *NATO-lake*⁶⁴, kontynuując znaczeniową bliskość z koncepcją *mare clausum*, choć dla zupełnie innego aktora.

W tabeli 1 przedstawiono zarys ewolucji praktycznych egzemplifikacji historycznych koncepcji *mare liberum* i *mare clausum*. Jak wynika z przeprowadzonej analizy, na przestrzeni wieków Morze Bałtyckie mogło reprezentować różne kategorie. Chociaż na podstawie takich danych o jakąkolwiek prognozykę w tym zakresie dopuścić się nie można, czego wydarzenia z 2022 roku oraz i ich konsekwencje dla współczesnego znaczenia Morza Bałtyckiego są najlepszym tego dowodem, dostrzeżono ciekawą tendencję dotyczącą częstotliwości występowania reprezentacji poszczególnych koncepcji. Na podstawie analizy przeprowadzonej we wcześniejszych częściach artykułu można przyporządkować model *mare clausum* do większości analizowanych okresów historycznych.

---

⁶³ Tamże, 96–98.

⁶⁴ Tamże, 89–98.

Tabela 1. Reprezentacja egzemplifikacji koncepcji teoretycznych *mare liberum* i *mare clausum* na przestrzeni wieków

Okres historyczny	Koncepcja	Państwo / Aktor
Wczesnonowożytna epoka hanzeatycka (XIII–XV w.)	<i>mare liberum</i>	Hanza, republiki miejskie
Projekt <i>Dominium Maris Baltici</i> (XVII w.)	<i>mare clausum</i>	Królestwo Szwecji
Era imperium carskiego (1703 – koniec XVIII w.)	<i>mare clausum</i>	Imperium Rosyjskie, Prusy
Industrializacja i rozwój transportu (XIX w.)	<i>mare liberum</i>	państwa bałtyckie i pruskie
I wojna światowa (1914–1918)	<i>mare clausum</i>	Cesarstwo Niemieckie (blokady wojenne)
Okres międzywojenny (1919–1939)	brak jednoznacznej dominacji	system „morza podzielonego”
II wojna światowa (1939–1945)	<i>mare clausum</i>	III Rzesza (do 1943) i ZSRR (po 1943)
Zimna wojna (1945–1991)	<i>mare clausum</i>	ZSRR i Układ Warszawski
Okres postzimnowojenny (1991–2022)	<i>mare liberum</i>	Rosja, NATO (pozorny <i>status quo</i> w optyce Zachodu)
Okres postukraiński (od 2022)	<i>mare clausum</i>	NATO

Źródło: opracowanie własne.

Konkluzje

Przeprowadzona analiza nie tylko potwierdza relewancję Morza Bałtyckiego na przestrzeni wieków, co unaocznia, jak dynamicznie może zmieniać się jego przynależność. *Novum* badania jest połączenie klasycznych, archetypicznych kategorii prawa morza z bieżącą analizą polityczno-strategiczną, co pozwala lepiej uchwycić zmienność funkcji Bałtyku jako przestrzeni geopolitycznej. Analiza została przeprowadzona przy użyciu klasyfikacji epok historycznych do koncepcji *mare clausum* / *mare liberum* na podstawie analizy treści dokumentów i literatury. Dodatkowo wykorzystano porównanie jakościowe wydarzeń z okresów przed i po 2022 roku. Kolejne epoki historyczne – od hanzeatyckiej inkluzywności,

przez szwedzkie czy rosyjskie dążenia do hegemoni, aż po bipolarne podziały zimnej wojny i postzimnowojenne otwarcie – potwierdzają, że geopolityczne dychotomie, takie jak inkluzywność – ekskluzywność, otwartość – hermetyczność, były i są doskonale widoczne.

Jednym z wniosków, który można wysunąć na podstawie niniejszej analizy, jest to, że zmiany statusu Bałtyku – od niemal zamkniętej przestrzeni kontrolowanej przez mocarstwa po inkluzywną strefę współpracy – nie zachodziły jedynie w wyniku przesunięć terytorialnych, lecz przede wszystkim na skutek konfliktów zbrojnych. Kolejnymi istotnymi czynnikami były zmiany sojuszy i sieci współpracy, a także zmiany instytucjonalne (obejmujące np. gwarancje swobodnej żeglugi na morzu). Choć częściowe konkluzje mogą pozornie wydawać się zgodne z intuicją badacza (np. wpływ konfliktów zbrojnych na układ sił), ich wartość poznawcza tkwi w konsekwentnym osadzeniu w ramach dychotomii *mare clausum / mare liberum*, co pozwala na ich systematyzację i porównawcze odniesienie do zmiennych instytucjonalnych i militarnych.

W perspektywie teoretycznej rezultaty niniejszego badania potwierdzają użyteczność ram analitycznych opartych na dychotomii *mare clausum – mare liberum*, wskazując na ich trwałość jako narzędzi interpretacyjnych procesów geopolitycznych. Chociaż są to konstrukcje teoretyczne i w dużej mierze archetypiczne, a więc nie uwzględniają czynników instytucjonalnych, technologicznych oraz militarnych, umożliwiają przede wszystkim skuteczniej, tj. w formie bardziej dookreślonej, obserwować i interpretować historyczną transformację znaczenia regionu Morza Bałtyckiego.

Analiza dostarczyła odpowiedzi na wszystkie pytania badawcze postawione we *Wprowadzeniu*. Wykazano, że w ciągu rozważanego okresu – uzależnionego od zmiennych uwarunkowań historyczno-politycznych oraz dominujących w danym czasie wpływów poszczególnych państw – status Bałtyku oscylował między koncepcją *mare clausum* a *mare liberum*. W sześciu z dziewięciu zidentyfikowanych faz (z wyłączeniem okresu międzywojennego) obszar ten częściej postrzegany był jako morze zamknięte. Z jednej strony można to wiązać ze specyfiką regionu, sprzyjającą budowaniu ekskluzywnych architektur bezpieczeństwa⁶⁵.

---

⁶⁵ Steve Wood, „Change in the Baltic Sea Region: Geopolitics, Identity, and the Russian Negative Integration Factor”, *Journal of Contemporary European Studies* 32 (2024), 3: 787–802, <https://doi.org/10.1080/14782804.2023.2297080>.

Z drugiej jednak – z uwagi na dynamikę stosunków międzynarodowych, szeroki horyzont czasowy badania oraz charakter idealnych typów analitycznych – wyciąganie dalszych uogólnień wykraczałoby poza zakres aktualnych ustaleń i groziłoby nadmierną ekstrapolacją.

Dowiedziano również, że od 2022 roku, tj. inwazji rosyjskiej na Ukrainę, znaczenie geopolityczne Morza Bałtyckiego drastycznie się zmieniło. Rosyjska agresja przekonała bowiem Finlandię i Szwecję do dołączenia do Sojuszu Północnoatlantyckiego. W rezultacie Morze Bałtyckie stało się wewnętrznym morzem (czy też „jeziorem” – jak podkreśla się w literaturze zagranicznej⁶⁶) NATO. Siły sojuszu doktrynalnie odpowiadają za bezpieczeństwo Morza Bałtyckiego, zapewniając możliwe przeciwdziałanie ewentualnym ofensywnym działaniom Rosji w regionie. Jak wskazano w artykule, pomimo często podnoszonego w analizach wywiadowczych ryzyka działań sabotażowych przypisywanych tzw. flocie cieni, specjalizującej się w działaniach dywersyjnych, zmiana optyki Bałtyku przekłada się na mniejsze zdolności operacyjne Rosji i powinna być traktowana jako sukces NATO – zwłaszcza w kontekście bezpieczeństwa państw bałtyckich.

Wnioski z badania mogą służyć rozbudowywaniu teoretycznych podstaw projektowania polityk bezpieczeństwa morskiego, zwłaszcza w zakresie wzmocnienia interoperacyjności struktur NATO na Bałtyku oraz zabezpieczania infrastruktury krytycznej przed zagrożeniami hybrydowymi. Uwzględniając zaobserwowane od 2022 roku przekształcenia w postrzeganiu Bałtyku, będące następstwem agresji Rosji na Ukrainę – identyfikacja kolejnych etapów rozwoju geopolitycznego tego akwenu zyskuje dodatkową wartość poznawczą. Należy jednak mieć na uwadze, że niniejsze opracowanie powinno być traktowane jako studium wprowadzające, w którym materiał historyczny poddano analizie politologicznej w celu uchwycenia zmian geopolitycznego znaczenia Morza Bałtyckiego na przestrzeni wieków. Do kolejnych badań można byłoby rekomendować zastosowanie podejścia interdyscyplinarnego, obejmującego szczegółowe analizy oparte na dychotomicznych kategoriach teoretycznych. Kolejne analizy mogłyby być przeprowadzane z utrzymaniem przyjętej periodyzacji, co umożliwi dokonanie pogłębionej komparatystyki i precyzyjniejsze uchwycenie specyfiki ewolucji znaczenia regionu.

---

⁶⁶ Duenow, „NATO’s New Members and the Baltic Strategic Balance”, 89–98.

Bibliografia

- Anghel, Veronica, Erik Jones. „Is Europe really forged through crisis? Pandemic EU and the Russia–Ukraine war”. *Journal of European Public Policy* 30 (2022), 4: 766–786. <https://doi.org/10.1080/13501763.2022.2140820>.
- Åselius, Gunnar. „Continuity and Change – Lessons from 1,000 Years of Geopolitics in the Baltic Sea Area”. *Global Affairs* 4 (2018), 4–5: 467–473. <https://doi.org/10.1080/23340460.2018.1528516>.
- Barnes, Richard A. „The Continuing Vitality of UNCLOS”. W: *Law of the Sea: UNCLOS as a Living Treaty*, red. Jill Barrett, Richard A. Barnes, 459–489. Londyn: British Institute of International and Comparative Law, 2016.
- Broggiato, Arianna, Thomas Vanagt, Laura E. Lallier, Marcel Jaspars, Geoff Burton, Dominic Muyldermans. „Mare Geneticum: Balancing Governance of Marine Genetic Resources in International Waters”. *The International Journal of Marine and Coastal Law* 33 (2018), 1: 3–33. <https://doi.org/10.1163/15718085-13310030>.
- De Jong, Moniek. „Tracing the Downfall of the Nord Stream 2 Gas Pipeline”. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Energy and Environment* 13, (2024), e502: 1–12. <https://doi.org/10.1002/wene.502>.
- Dudzińska, Kinga. *Acute Need for Security of Critical Infrastructure in the Baltic Sea Region*. Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 16 stycznia 2025. Dostęp 21.05.2025. <https://www.pism.pl/publications/acute-need-for-security-of-critical-infrastructure-in-the-baltic-sea-region>.
- Duenow, Victor. „NATO’s New Members and the Baltic Strategic Balance”. *Survival* 67, nr 1 (2025): 89–98. <https://doi.org/10.1080/00396338.2025.2459021>.
- Dunn, John, Donald Stoker. „Blood on the Baltic”. *Naval History Magazine* 13 (1999), 2. Dostęp 30.05.2025. <https://www.usni.org/magazines/naval-history-magazine/1999/april/blood-baltic>.
- Egede, Edwin. „Law of the Sea”. W: *Oxford Research Encyclopedia of International Studies*, red. Renée Marlin-Bennett. Oxford: Oxford University Press, 2019. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190846626.013.254>.
- Ekgren, Magnus. „A return to geopolitics? The future of the security community in the Baltic Sea Region”. *Global Affairs* 4 (2018): 503–519. <https://doi.org/10.1080/23340460.2018.1535250>.
- Feldmann Eellend, Beate. „Visionära planer och vardagliga praktiker: Postmilitära landskap i Östersjöområdet”. *Stockholm Studies in Ethnology* 7 (2013).
- Finland joins NATO as 31st Ally*. NATO. Dostęp 21.05.2025. https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_213448.htm.
- Fukuyama, Francis. *Koniec historii*. Kraków: Znak, 2009.

- Gac, Miłosz. „Flota Bałtycka w polityce bezpieczeństwa morskiego Rosji: historia i współczesność”. *Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego* 18 (2024), 2: 37–62. <https://doi.org/10.34862/rbm.2024.2.3>.
- Gac, Miłosz. „Znaczenie militarne Morza Bałtyckiego w pierwszej dekadzie po zakończeniu II Wojny Światowej”. *Rocznik Bezpieczeństwa Morskiego* 9 (2015), 1: 35–50.
- Gawęda, Marcin. „Rosyjskie bastiony A2/AD”. *Defence24*, 2018. Dostęp 28.04.2025. <https://defence24.pl/sily-zbrojne/rosyjskie-bastiony-a2ad-analiza>.
- Geis, Anna, Ursula Schröder. „Global consequences of the war in Ukraine: the last straw for (liberal) interventionism?”. *Zeitschrift für Friedens- und Konfliktforschung* 11 (2023): 295–307. <https://doi.org/10.1007/s42597-022-00089-1>.
- Gernet, Bruno Reinhold von. „Die Entwicklung des Rigaer Handels und Verkehrs im Laufe der letzten 50 Jahre bis zum Ausbruch des Weltkrieges“. *Schriften des Instituts für Ostdeutsche Wirtschaft an der Universität Königsberg*, t. 6. Jena: Gustav Fischer, 1919.
- Gilmour, Jeff. „Kaliningrad and the Baltic Countries – A Russian Threat to NATO?”. *Journal of Military and Strategic Studies* 19 (2018), 1: 1–9.
- Haines, Steven. *From Mare Liberum to Mare Legitimum*. Maritime Foundation, 28 października 2021. Dostęp 30.05.2025. <https://www.maritimefoundation.uk/publications/maritime-2021/from-mare-liberum-to-mare-legitimum/>.
- Jakóbczyk-Adamczyk, Patrycja. „Mare liberum w myśli polityczno-prawnej Fernando Vázqueza de Menchaca (1512–1569). Uwarunkowania, korzenie, istota”. *Studia Maritima* 30 (2017): 5–20.
- Kaplan, Robert D. *The Revenge of Geography: What the Map Tells Us About Coming Conflicts and the Battle Against Fate*. Nowy Jork: Random House, 2012.
- Korolev, Alexander. „Bringing Geopolitics Back In: Russia’s Foreign Policy and Its Relations with the Post-Soviet Space”. *International Studies Review* 17 (2015) 2: 298–312. <https://doi.org/10.1111/misr.12219>.
- Kłoczowski, Jerzy. *Europa Środkowo-Wschodnia w dziejach Europy*. Lublin: Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, 2014.
- Lisewski, Mikołaj. *Jak analizować potęgę mocarstw? Opracowanie i aplikacja nowego narzędzia pomiarowego na przykładzie analizy potęgometrycznej Stanów Zjednoczonych Ameryki i Chińskiej Republiki Ludowej w latach 2001–2019*, niepublikowana praca doktorska. Toruń, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, 2025, 47–63.
- Lisewski, Mikołaj. „The weakening of the hegemon and the future of liberal international order”, *Journal of Politics and Law* 13 (2020): 166–179. <http://doi:10.5539/jpl.v13n3p166>.
- Livermore, Doug. *NATO’s Baltic Build-Up*. Center for European Policy Analysis, 2024. Dostęp 25.05.2025. <https://cepa.org/article/natos-baltic-build-up/>.

- Maciata, Klaudia. *Fortifying the Baltic Sea – NATO’s Defence and Deterrence Strategy for Hybrid Threats*. NATO Review, 5 maja 2025. Dostęp 25.05.2025. <https://www.nato.int/docu/review/articles/2025/05/05/fortifying-the-baltic-sea-natos-defence-and-deterrence-strategy-for-hybrid-threats/index.html>.
- Males, Lyudmyla, Joanna Konieczna-Salamatin. „Turning Westward. The Dynamics of Ukrainians’ Self-Positioning in Europe”. *Innovation: The European Journal of Social Science Research* 38 (2025), 1: 92–111. <https://doi:10.1080/13511610.2025.2467218>.
- Mickiewicz, Piotr. *Strategiczne znaczenie Morza Bałtyckiego po 1990 roku*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2001, 21–45.
- Østergård, Uffe. „Paradox and Dilemma – Danish National Identity between Multinational Heritage and Small State Nationalism”. W: *Denmark’s Policy towards Europe after 1945: History, Theory and Options*, red. Hans Branner, Morten Kelstrup, 139–184. Odense: Odense University Press, 2000.
- Papastavridis, Efthymios. „The Right of Visit on the High Seas in a Theoretical Perspective: Mare Liberum versus Mare Clausum Revisited”. *Leiden Journal of International Law* 24 (2011), 1: 45–69. <https://doi.org/10.1017/S0922156510000580>.
- Pînzariu, Sorin Gheorghe, Mihai M. Neag, Andra Ioana Pînzariu. „Enhancing Joint Training and Education in NATO: A Comprehensive Framework for Interoperability and Operational Effectiveness”. *Scientific Bulletin* 29 (2024), 1: 111–130.
- Raik, Kristi. „Liberalism and geopolitics in EU–Russia relations: rereading the ‘Baltic factor’”. *European Security* 25 (2016), 2: 237–255. <https://doi.org/10.1080/09662839.2016.1179628>.
- Roucek, Joseph S. „The Geopolitics of the Baltic States”. *The American Journal of Economics and Sociology* 8 (1949), 2: 171–175. <https://doi.org/10.1111/j.1536-7150.1949.tb00753.x>.
- Savitz, Scott, Isabelle Winston. *A Brief Naval Overview of the Baltic Sea Region*. RAND Corporation, 2024. Dostęp 25.05.2025. <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PEA2111-1.html>.
- Scarazzato, Lorenzo, Liang Xiao, Tian Nan i in. „Developments in Arms Production and the Effects of the War in Ukraine”. *Defence and Peace Economics* 35 (2024), 6: 673–693. DOI: 10.1080/10242694.2024.2381784.
- Schilling, Heinz. „Konfessionalisierung und Staatsinteressen”. Leiden-Schöningh: Brill, 2007. <https://doi.org/10.30965/9783657737222>.
- Schmidt-Felzmann, Anke, Kjell Engelbrekt. „Challenges in the Baltic Sea Region: Geopolitics, Insecurity and Identity”. *Global Affairs* 4 (2018), 4–5: 445–466.
- Segreto, Luciano. *The Timber Economy in the Baltic Sea (1600–1939)*. Cham: Springer, 2024. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-69130-0>.
- Serry, Arnaud. „Containerisation in the Baltic Sea Region: Development, Characteristics and Contemporary Organisation”. *European Spatial Research and Policy* 26 (2019), 1: 9–25.

- Sicking, Louis. „Beyond the Free Sea: The Law of the Sea in Renaissance Europe”. W: *The Cambridge History of International Law*, red. Randall Lesaffer, t. 6, 107–134. Cambridge: Cambridge University Press, 2025.
- Somos, Mark. „Selden’s Mare Clausum. The Secularisation of International Law and the Rise of Soft Imperialism”. *Journal of the History of International Law* 14 (2012), 2: 287–330. <https://doi.org/10.1163/138819912X13333544461551>.
- Spanner, Leigh. „Critical Approaches”. W: *Handbook of Research Methods in International Relations*, red. Joseph R. Huddleston, Thomas Jamieson, Patrick James, 41–62. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2022.
- Swistek, Göran, Michael Paul. *Geopolitics in the Baltic Sea Region*. German Institute for International and Security Affairs, 2023. Dostęp 15.05.2025. <https://www.swp-berlin.org/10.18449/2023C09/#:~:text=During%20the%20Cold%20War%2C%20the,secured%20the%20Baltic%20Sea%20approaches>.
- Weber, Max. „Szkice z socjologii religii”, tłum. Jerzy Prokopiuk, Henryk Wandowski. Warszawa, 1984.
- Wood, Steve. „Change in the Baltic Sea Region: Geopolitics, Identity, and the Russian Negative Integration Factor”. *Journal of Contemporary European Studies* 32 (2024), 3: 787–802. <https://doi.org/10.1080/14782804.2023.2297080>.
- Zaleski, Jerzy, Czesław Wojewódka. *Europa Bałtycka*. Warszawa: Wydawnictwo Ossolineum, 1977.
- Zalewski, Bartosz. „From Private Ownership to Public Jurisdiction: Creative Use of Roman Law in Chapter V of Mare liberum by Hugo Grotius”. *Forum Prawnicze* 6 (2023), 80: 28–43. [https://doi.org/10.32082/fp.6\(80\).2023.1057](https://doi.org/10.32082/fp.6(80).2023.1057).
- Żęgota, Krzysztof. „Miejsce Obwodu Kaliningradzkiego i Morza Bałtyckiego w wybranych rosyjskich dokumentach strategicznych”. *Przegląd Geopolityczny* 31 (2020): 23–34.

Abstrakt

Jak często Morze Bałtyckie funkcjonowało jako morze zamknięte, kontrolowane przez dominujące mocarstwo, a jak często jako otwarta przestrzeń żeglugi międzynarodowej? W niniejszym artykule spróbowano odpowiedzieć na to pytanie przez analizę ewolucji geopolitycznego znaczenia Bałtyku przed i po rosyjskiej inwazji na Ukrainę w 2022 roku. Wykorzystując jakościowe metody komparatystyczne oraz długookresową perspektywę historyczną, opracowanie opiera się na dychotomii *mare clausum* i *mare liberum* (Grotius 1609; Selden 1635), stanowiącej ramę analityczną. Wyniki badania pokazują, że wbrew pozorom przekształcenie Bałtyku w „akwen NATO” (*NATO-lake*), po akcesji Finlandii i Szwecji do sojuszu na skutek ataku Rosji na Ukrainę, to nie *novum*, a raczej powrót do modelu, który dominował w przeszłości. Spośród dziewięciu zidentyfikowanych faz geopolitycznych aż w sześciu Bałtyk funkcjonował jako *mare clausum*.

Obecna militaryzacja regionu, rozszerzenie obecności NATO oraz ograniczenie wpływów Rosji potwierdzają ten historyczny trend. Wnosząc wkład w badania geopolityczne, w artykule pokazano też adekwatność stosowania teoretycznych typów archetypicznych jako kategorii współtworzących ramy analityczne, umożliwiające eksplorację i eksplanację fenomenów geopolitycznych.

The Geopolitical Role of the Baltic Sea Before and After the Russian Invasion of Ukraine in 2022

Abstract

How often has the Baltic Sea functioned as a closed sea, controlled by a dominant power, and how often as an open space for international navigation? This article attempts to answer this question by analysing the evolution of the Baltic's geopolitical significance before and after the Russian invasion of Ukraine in 2022. Employing qualitative comparative methods and a long-term historical perspective, the study draws upon the dichotomy of *mare clausum* and *mare liberum* (Selden, 1635; Grotius, 1609) as an analytical framework. The research findings demonstrate that, contrary to appearances, the transformation of the Baltic into a 'NATO lake' following Finland's and Sweden's accession to the Alliance in response to Russia's attack on Ukraine is not a *novum*, but rather a return to a pattern that has historically predominated. Of the nine identified geopolitical phases, the Baltic functioned as a *mare clausum* in as many as six. The current militarisation of the region, the expansion of NATO's presence, and the curtailment of Russian influence confirm this historical trend. Contributing to geopolitical research, the article also demonstrates the appropriateness of applying theoretical archetypal types as categories that constitute analytical frameworks enabling the exploration and explanation of geopolitical phenomena.

Cytowanie

Mikołaj Lisewski, „Geopolityczne znaczenie Morza Bałtyckiego przed i po rosyjskiej inwazji na Ukrainę w 2022 roku”, *Przegląd Zachodniopomorski* 40 (2025), 69: 261–286. DOI: 10.18276/pz.2025.40-10.